
Stud. ethnot. Croat., vol. 19, str. 199-222, Zagreb, 2007.

Nevena Škrbić Alempijević: Predstavljanje svadbe u hrvatskim pokladnim običajima

PREDSTAVLJANJE SVADBE U HRVATSKIM POKLADNIM OBIČAJIMA

NEVENA ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ

Odsjek za etnologiju i kulturnu
antropologiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
I. Lučića 3, 10000 Zagreb

UDK 398.332.47(497.5):392.5

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Prihvaćeno: 1. 11. 2007.

Autorica ukazuje na pojavu svadbenih motiva u hrvatskim pokladnim običajima te analizira predstavljачke oblike kojima se oponaša, a istodobno i karikira, svadbeni tijek. Prikazuje različite oblike pokladnog predstavljanja svadbe i njihovu rasprostranjenost. U radu se razmatraju sastavnice kojima se u pokladnome kontekstu dočarava svadbeno zbivanje, izgled sudionika i kôd ponašanja koje pojavljivanje u takvoj "svatovskoj povorci" uključuje, kao i mogući razlozi vezivanja ovoga predstavljачkog oblika upravo za pokladno razdoblje.

Ključne riječi: tradicijski predstavljачki oblici, hrvatski pokladni običaji, predstavljanje svadbe

SVADBENO U HRVATSKIM KARNEVALIMA

U Hrvatskoj se uprizorenja svadbe ubrajaju među najučestalije pokladne predstavljачke oblike, bilo da je riječ o razrađenoj dijaloškoj predstavi, kojom se nastoji oponašati, uz nužan karnevaleskni obrat, cjelovit tijek tradicijskih predsvadbenih i svadbenih običaja određenoga kraja, bilo da su uključeni samo pojedini svadbeni elementi. "Pokladnu svadbu" u većini hrvatskih regija izvede pripadnici tzv. "lijepih maškara". Naime, u brojnim realizacijama pokladnih običaja u Hrvatskoj uočava se polarizacija maskiranih ophodnika na dvije, izgledom i ponašanjem različite, većinom i prostorno odijeljene, skupine: na šutljive, zastrašujuće, "ružne maškare", zavijene u krzno i opremljene

toljagama i zvonima s jedne strane te raspjevane, svečano odjevene, "lijepe maskare", praćene glazbom i sklone predstavljачkim oblicima s druge.

Ova se dihotomija ni u kojem slučaju ne može tumačiti kao posebnost hrvatskoga mesopusnog razdoblja. Tako španjolski etnolog Julio Baroja, komparirajući karnevale na Pirenejskom poluotoku s drugim europskim varijantama, zaključuje da podjela maskiranih sudionika na "lijepe" i "ružne" predstavlja "morfološku konstantu" pokladnih običaja diljem Europe (Baroja 1979). Ni svadbena motivika nije rijetkost u kulturnoj praksi drugih europskih krajeva. Pojedini svadbeni elementi, naime, uključeni su u pokladne dramske igre u Italiji i Španjolskoj, a pretežito su vezani uz izbor pokladnoga "kraljevskoga para". Ipak, u ovim su slučajevima čin vjenčanja i svadbeni elementi u pravilu zasjenjeni uprizorenjem "kraljeve" krunidbe i njegove privremene vladavine, koje uključuju brojna obilježja saturnalijskih obreda (Lozica 1997:47). Takvi se okrunjeni mladenci još češće prikazuju u okviru koledarskih ophoda na Mediteranu. Nadalje, u Engleskoj su se izvodile igre snubljenja, tzv. *wooing plays*, u kojima se dvojica muškaraca sukobljavaju, nastojeći zadobiti ruku voljene djevojke, što okončava vjenčanjem (Čale Feldman 2001:142). Ovi predstavljачki oblici nisu bili ograničeni na neko određeno razdoblje u godini.

No, jedna od razlika karakteristična za pokladno predstavljanje svadbe u Hrvatskoj, a i u pojedinim drugim krajevima jugoistočne Europe, u odnosu na svadbene motive u navedenim europskim zemljama jest ta što njima nisu obuhvaćeni samo odabrani pojedinci, predstavljачkim okvirom izdvojeni od drugih. Nerijetko se, naime, čitava maskirana skupina formira kao svadbena povorka, pri čemu svaki sudionik preuzima jasno definiranu ulogu, u skladu s tradicijskim modelom svadbenih običaja dotične zajednice. Ponekad se čitava skupina maskira u veći broj inverzno spolno prurušenih, komplementarno odjevenih parova,¹ kao što je to, na primjer, slučaj na više lokaliteta u Međimurju i u Baranji, zatim na Lastovu, u

¹ Takve parove karakterizira identično ruho, sa sitnim razlikama, ovisno o rodnoj pripadnosti lika koji predstavljaju. U Lastovu takav način opremanja tumače na sljedeći način: *"Ja i meni i momu paru šivam jer obadvije moraju bit iste, isto obučene. Samo ako je neka razlika, ako netko ide ko muško, a netko ko žensko u paru... To se tako naslijedilo."* (Niemčić 2000, IEF rkp. 1713:2)

Putnikoviću na Pelješcu itd.² Daljnju specifičnost predstavlja grotesknost hrvatskih, i općenito jugoistočnoeuropskih, pokladnih svadbi, koja se iskazuje hiperboliziranjem tjelesnosti, posebice donjih dijelova tijela i spolnih aktivnosti te inverzijom spolova. Vjenčane povorke pokladnog "kralja" u Italiji i Španjolskoj, s druge strane, uglavnom uključuju ponešto "kraljevskoga", premda smjehovnog dostojanstva.

Unatoč brojnosti svadbenih motiva u hrvatskim pokladnim događanjima i ustrajnom cikličkom ponavljanju izvedaba "pokladne svadbe", sami nositelji ovu pojavu nerijetko tumače kao noviji sloj u odnosu na ophode "ružnih maškara". Tako, na primjer, kazivači iz sela Oljasi u požeškome kraju likove *djeda* i *medvjeda* opisuju kao neizostavne elemente pokladnih događanja "od starine", dok je svatovska skupina, prema njihovu poimanju, umetnuta kasnije, kako bi se čitavom ophodu dao svečaniji karakter: "da bude kulturnije idu u 'svatove'" (Bonifačić Rožin 1976, IEF rkp. 929:5). U Sinju uključivanje *mladoga* i *mlade* u pokladnu povorku obrazlažu kao noviji import, prijenos iz tradicijske kulture neke druge zajednice, kao pojavu koju je neki suseljanin "donio iz Kotara" (Bonifačić Rožin 1966, IEF rkp. 757:9).

Takvo poimanje navodi na zaključak da rudimente nekadašnjih magijskih postupaka, kojima se u okviru pokladnih obreda nastojao osigurati boljitak zajednice, njezini članovi lakše iščitavaju ili upisuju u postupke zoomorfno prerusenih "ružnih maškara", nego iz dramskih igara "svatova", nerijetko naglašenoga parodijskog karaktera, u čijem je prolasku mjestom kroz čitavo 20. stoljeće prevladavala zabavljачka komponenta. No, rasprostranjenost "pokladne svadbe" i njezini česti spomeni u starijim etnografskim opisima pokladnih događanja upućuju na njezinu ukorijenjenost u tradicijskoj kulturi brojnih hrvatskih lokaliteta. Unatoč osudi "ludosti" kojima se, prema ocjeni moralista (usp. Ferić 1970:654), izruguju ugledne ceremonije, svrha ophoda "pokladnih svatova" nije se svodila samo na razbibrigu. Prema riječima Umberta Eca, upravo se pokladnim izvrtanjem pojava i postupaka, koji se tijekom ostalog dijela godine drže svetima i bitnima za zajednicu, kolektivna pravila nerijetko osnažuju (1984:6).

² Bonifačić Rožin 1969, IEF rkp. 787:8; Lechner 2000; Niemčić 2000, IEF rkp. 1713:2.

OBLICI POKLADNOG PREDSTAVLJANJA SVADBE I NJIHOVA RASPROSTRANJENOST

Pokladno predstavljanje svadbe potvrđeno je u svim krajevima Hrvatske, a gotovo je u pravilu popraćeno kostimografskom inverzijom spolova. Pritom se znatne regionalne razlike zapažaju u odnosu na to je li riječ o isključivo muškoj preobrazbi u ženski lik ili su oba spola uključena u prerusavanje (Škrbić Alempijević 2006). Inačice u kojima su muškarci predstavljali i muške i ženske "svatove" češće su zastupljene u tradicijskoj pokladnoj praksi, kao što je slučaj u većem dijelu Hrvatskoga zagorja i u neposrednoj okolini Zagreba, u Stojdragi u Žumberku, u užoj okolini Križevaca, zatim u većem dijelu dinarskog kraja, na Cresu i u Novom Vinodolskom, u okolini Nina i Zadra, u šibenskom kraju, na Olibu, Braču, Mljetu, u Poljicima kod Splita, u Putnikoviću na Pelješcu i u Dubrovačkom primorju.³ S druge strane, primjeri obostrane inverzije spolova pri izvedbama "pokladne svadbe" zabilježene su u Slavoniji i Baranji, u Podravini, u bilogorskom kraju, na vrbovečkom području, u Međimurju, u okolini Varaždina, u pojedinim lokalitetima sisačke Posavine, u Cetingradu na Kordunu, u Ivčević-Kosi u Lici, zatim na Hvaru te u više mjesta na Pelješcu.⁴ U Račišću na otoku Korčuli, u Ivandolu kod Požege, u Otoku kod Vinkovaca te među hrvatskim stanovništvom u Bačkome Bregu u Vojvodini opisani su pokladni prikazi svatova u kojima su i muške i ženske likove predstavljale djevojke.⁵ Uz ove inačice, mjestimično je potvrđeno prikazivanje svadbenih običaja koje

³ Bitunjac 1985, OEFF rkp. 91:1; Bonifačić Rožin 1960, IEF rkp. 267:62–63; ibid. 1960, IEF rkp. 268:20; ibid. 1960, IEF rkp. 328:19; ibid. 1961, IEF rkp. 373:3; ibid. 1963:75, 76; ibid. 1965, IEF rkp. 386:34; ibid. 1965, IEF rkp. 433:100; ibid. 1966, IEF rkp. 749:4; ibid. 1966, IEF rkp. 757:1; ibid. 1967, IEF rkp. 826:6; ibid. 1972, IEF rkp. 859:10; Ceboci 1987, OEFF rkp. 111:1; 110:1; Crepić et al. 1984, OEFF rkp. 30:1; Cvetnić 1985, OEFF rkp. 79:1; Čaleta 2002, IEF rkp. 1782:18; Ivanišević 1905:59; Kotarski 1917:196; Lozica 1997:121, 139–140; Milošević 1983, OEFF rkp. 41:1; Petković 1899–1904, SZ HAZU 111:s.p.; Rajković 1985:196; Zorić 1897, SZ HAZU 8:193.

⁴ Banović 1989, OEFF rkp. 132:1; Bonifačić Rožin 1955, IEF rkp. 271:17; ibid. 1960, IEF rkp. 282:24; ibid. 1960, IEF rkp. 344:35; ibid. 1965, IEF rkp. 427:46; ibid. 1966, IEF rkp. 755:33–34; ibid. 1966, IEF rkp. 1198:11; ibid. 1969, IEF rkp. 787:8; ibid. 1976, IEF rkp. 929:24; ibid. 1978, IEF rkp. 972:19; Dolenčić s.a., NZ HAZU 132:3; Filipan et al. 1983, OEFF rkp. 21:1; Ilakovac 1953, IEF rkp. 196:6; Lechner 1978:169, 171; Lovretić et al. 1897:399; Lukić 1924:295; Pejić 1982, OEFF rkp. 6:2; ibid. 1982, OEFF rkp. 7:1.

ne prati spolno inverzni način prerusavanja, kao što je slučaj u Povoljima na Braču, u Maranovićima na Mljetu te u Bistranjskoj Poljanici u Hrvatskome zagorju (Bonifačić Rožin 1966, IEF rkp. 749:19; ibid. 1967, IEF rkp. 826:17; ibid. 1972, IEF rkp. 859:12).

Izvedbe "pokladne svadbe" u različitim hrvatskim područjima bitno se međusobno razlikuju. Posebice varira veličina maskirane skupine, definiranost njihovih "svatovskih" uloga te broj svadbenih rekvizita i postupaka uklopljenih u ovo događanje. U velikom broju hrvatskih regija, posebice u sjevernoj Hrvatskoj te dijelovima primorskog pojasa, riječ je o formiranju čitave "svatovske povorke", s vrlo razrađenim dodjeljivanjem svatovskih uloga, imitiranjem zadaća, opreme i ponašanja svatovskih časnika i sl., pri čemu su, prema riječima kazivača iz Posavskih Podgajaca, "baš kao prava svatovska povorka prolazili selom" (Pejić 1982, OEFF rkp. 7:1). U drugim se krajevima, pretežito u brdskom pojasu, analogije pokladnih ophoda sa svadbenim običajima ograničavaju samo na sudjelovanje pojedinačnih svatovskih likova: najčešće *mladenaca* i same *mlade*. Premda navedene izvedbe uključuju manji broj analogija sa svadbenim elementima, ipak uglavnom postoji izražena svijest sudionika i promatrača da se tim pokladnim činom aludira na svadbu: "Bude nevista obučena kao da ide na vinčanje." (Bonifačić Rožin 1960, IEF rkp. 328:15) U pojedinim se lokalitetima svadbene scene koje se uprizoruju tumače kao segmenti vjenčanja pokladnih lutaka, *Karnevala* i *Karnevalice*, što bi okončalo spaljivanjem ovih "mladenaca". Ponekad se svadbeni motivi javljaju samo u pjesmama koje su pokladni ophodnici izvodili obilazeći selom i prikupljajući darove. Posebice se to odnosi na prilično raširen spomen pokladnih "mladenaca", u tekstu: *Pepelnica zaručnica, Fašnik mladoženja*.

Pri svim ovim pokladnim uprizorenjima svadbe aludira se na kršenje određenih društvenih normi ponašanja. Većina ovih predstavljačkih oblika predočuje promatračima karikaturu tradicijske svadbe, ali i poželjnih, nepisanih pravila utvrđenih predbračnih odnosa. Dijalogizima se često ismijava brak kao institucija. No, ovo pokladno poigravanje ustaljenim društvenim vrijednostima ne treba shvaćati kao potpuno negiranje.

⁵ Bonifačić Rožin 1963:81-82; ibid. 1969, IEF rkp. 783:19; ibid. 1976, IEF rkp. 929:13; Lovretić et al. 1897:399.

Naime, u pokladnom se razdoblju pravila dovode u pitanje samo da bi se, smaknućem simbola ludičkog, ponovno ustanovila i dalje nesmetano ravnala svakodnevicom.

Motiv svadbe umetnute u pojedine istaknute trenutke tradicijskog kalendara ili segmente životnog ciklusa, koji pritom uključuje izmijenjene funkcije i značenja, pojavljuje se i izvan okvira pokladnih zbivanja. Taj se fenomen u prvom redu može pratiti na primjeru uprizorenja svadbe na samoj svadbi. Riječ je o predstavljачkom obliku koji se održavao pretežito tijekom svadbenoga pira, ponekad u mladinu, ali većinom u mladoženjinu domu. Ovaj svadbeni predstavljачki oblik pokazuje znatne podudarnosti s "pokladnom svadbom": karakter tih dramskih prikaza je parodijski; likovi "mladenaca" uglavnom su isticali neku fizičku ili psihičku manu, što se ponekad postavljalo kao prepreka vjenčanju; često nije postojala rodna ni dobna kongruencija između likova koji predstavljaju i likova koji se predstavljaju; obično se "mlada" prikazivala u visokom stupnju trudnoće ili kao roditelja; ponašanje "mladenaca" u pravilu je lascivno, kakvo se ni u kojem slučaju nije smatralo primjerenim vladanju stvarnoga novovjenčanog para.

Premda su brojne sastavnice prisutne u ovim prikazima svojstvene i svadbenim uprizorenjima svadbe, uočavaju se i bitne razlike. U prvom je redu riječ o značenjskim razlikama, u odgovoru na pitanje: na koga se ovakvo šaljivo prikazivanje svadbe odnosi? Tako je predstavljanje lažnih "mladenaca" na svadbi parodijski komentar na bračni život i dužnosti upućen stvarnim mladencima koji za to vrijeme šutke i povučeno, u skladu s propisanim normama ponašanja, sjede za stolom i prate igrokaz; s druge strane, pokladno prikazivanje svadbe sadrži poruke usmjerene na čitavu lokalnu zajednicu.

NASTUPANJE POKLADNE SKUPINE KAO KOMPLETNE SVATOVSKJE POVORKE

U brojnim lokalitetima u kojima je potvrđena pojava "pokladne svadbe" čitava se maskirana skupina predstavljala kao svatovska povorka, pri čemu je uočljiva težnja izvođača da u svoj ophod uklope što više elemenata stvarnih svadbenih običaja. Ovakvo prikazivanje svadbe o pokladama prati odijevanje vjenčanog ruha, zaticanje kitica, isticanje svatovskog barjaka i slično. Riječ je o rekvizitima koji su posebno pripremljeni za ovu prigodu te,

premda podsjećaju na svatovsku opremu, nisu vjerno preneseni u pokladni kontekst. Ta pomagala signaliziraju odmak od zbiljskog svadbenog događanja i parodijske su naravi.

Obično je riječ o vrlo razrađenim prikazima tijeka svadbe, koje mjestimično počinju već od parodiranja prošnje. Analogije se javljaju i u broju i ulogama svatova te njihovim rekvizitima. Nerijetko se u tom predstavljačkom obliku pojavljuju likovi svih časnika prisutnih na tradicijskim svadbama. U okviru ove pokladne parodije sudionici se međusobno smiju oslovljavati samo svatovskim titulama. Ovakvu "vjenčanu povorku" obično su pratili svirači izvodeći svatovske pjesme.

Mjestimično se pokladna parodija usmjerava na konkretni par na čije se vjenčanje upućuje. Takav je primjer zabilježen u Škripu na Braču, gdje su mještani "pokladnu svadbu" održavali usporedno sa stvarnim vjenčanjem jednoga para, pri čemu su ismijavali osobine i izgled tih mladenaca. Prema tumačenju kazivača, "ovu komediju su udelali za dešpet Pulišeliću" (Bonifačić Rožin 1967, IEF rkp. 826:17).

Ovakav oblik pokladnog uprizorenja cjelovitoga svadbenog zbivanja, popraćenog prisutnošću svih važnijih svatovskih časnika, karakterističan je za pojedine dijelove kontinentalne Hrvatske: potvrđen je u okolini Zagreba, u Dekanovcu u Međimurju, u pojedinim selima u Žumberku, u Turopolju, u brojnim lokalitetima Hrvatskoga zagorja, sisačke Posavine, karlovačkog Pokuplja i Banije, u koprivničkom kraju u Podravini, u više naselja u Moslavini, Podravini, Prigorju i Bilogori, u svim zapisima iz Slavonije i Baranje. No javlja se mjestimično i u priobalnoj zoni: u Labinu u Istri, u Nerezinama na Lošinju, u Novom Vinodolskom, u Zatonu kod Šibenika, na otocima Braču i Hvaru, u Karmenu kod Orebića i u Dubrovačkom primorju.⁶ U pojedinim se

⁶ Armanda 1984, OEFF rkp. 35:1-2; Banović 1987, OEFF rkp. 132:1; Bonifačić Rožin 1960, IEF rkp. 268:17-19; ibid. 1960, IEF rkp. 282:24; ibid. 1960, IEF rkp. 344:32; ibid. 1961, IEF rkp. 359:55; ibid. 1961, IEF rkp. 373:3-5; ibid. 1962, IEF rkp. 345:20; ibid. 1965, IEF rkp. 386:63; ibid. 1965, IEF rkp. 427:46; ibid. 1965, IEF rkp. 433:85-87; ibid. 1965, IEF rkp. 444:3; ibid. 1966, IEF rkp. 755:33-34; ibid. 1966, IEF rkp. 756:13; ibid. 1967, IEF rkp. 826:5; ibid. 1972, IEF rkp. 859:2; ibid. 1973, IEF rkp. 879:10; ibid. 1976, IEF rkp. 929:13; ibid. 1976, IEF rkp. 934:5; ibid. 1978, IEF rkp. 972:19; ibid. 1986, IEF rkp. 1198:11; Crepić et al. 1984, OEFF rkp. 30:1-3; Ilakovac 1952, IEF rkp. 194:3; ibid. 1953, IEF rkp. 196:6; Janjić s. a., OEFF rkp. 60:1; Kotarski 1917:196; Lechner 1978:171; Lukić 1924:295; Pejić 1982, OEFF rkp. 6:2; ibid. 1982, OEFF rkp. 7:1.

lokalitetima uprizorivalo više "pokladnih svadbi" istodobno te se upućivalo na razlike sudionika u izgledu, imućnosti i položaju u društvu. Lovretić u Otoku kod Vinkovaca pokladne svatove dijeli na *šokačke*, koji su ruralne provenijencije (prate ih *gajdaš* i *čauš*) te *majstorske*, koji oponašaju sastavnice urbanih vjenčanja (Lovretić et al. 1987:399).

UKLJUČIVANJE POJEDINAČNIH SVATOVSKIH LIKOVA U POKLADNE OPHODE

Interpolacija svadbenih motiva u pokladna zbivanja ne uključuje samo primjere pri kojima se čitavo pokladno događanje definira kao svadba, a svi maskirani likovi kao svatovi. U pokladnim ophodima koji objedinjuju opremom i ponašanjem vrlo raznovrsne figure, predstavnike i *lijepih* i *ružnih maskara*, ponekad se susreću pojedinačni svadbeni likovi. Pritom maskirana skupina nije okupljena oko zajedničkog predstavjačkog oblika, kao što je čin vjenčanja, već svaki od izvođača ima zaseban nastup.

Grotesknost i opscenost ovih pojedinačnih svatovskih figura znatno je naglašenija u odnosu na inačice pri kojima je čitava pokladna povorka predstavljala svatove. Njihova je pojava u okviru pokladnih običaja najraširenija u dinarskom pojasu, ali je mjestimično potvrđena i u Međimurju, sporadično u Hrvatskom zagorju i okolici Bjelovara, mjestimično u Slavoniji (naročito često u požeškom kraju i okolici Slatine), u pojedinim pokupskim i sisačko-posavskim lokalitetima, zatim mjestimično u priobalju, u Istri, u okolici Zadra, Šibenika i Omiša te u pojedinim lokalitetima na Pelješcu.⁷

Najučestaliji svadbeni element uklopljen u pokladna zbivanja predstavlja figura mlade. Taj se lik mjestimično samostalno uključuje u ophode *ružnih maskara*, u predstavjačke oblike *babe* i *dida*, *Turčina*, *Cigana* te ostalih zastrašujućih ophodnika. Često je riječ o prisutnosti pokladnih "mladenaca", likova *mladenke* i *mladoženje*, *mlade* i *bega*, *neviste* i *đuvegije* (nazivlje varira u različitim dijalektnim inačicama). Ponegdje ovaj par ne nosi svatovske titule, već su za njih zabilježeni općeniti nazivi *cura* i *momak*, ali

⁷ Bitunjac 1983, OEFF rkp. 17:112; Bonifačić Rožin 1953, IEF rkp. 118:39; ibid. 1954, IEF rkp. 165b:23; ibid. 1955, IEF rkp. 271:17; ibid. 1955, IEF rkp. 279:26; ibid. 1960, IEF rkp. 327:29; ibid. 1960, IEF rkp. 328:15; ibid. 1960, IEF rkp. 360:15; Filipan et al. 1983, OEFF rkp. 21:1.

se oni po svom svečanom ruhu i postupcima koje su obavljali pri obilasku kućanstava potpuno uklapaju u ovu kategoriju. Štoviše, nerijetko se za taj par posebno napominje: "Cura i momak, kao da se udaju, ne govore ništa. Oni su lipo obučeni." (Bonifačić Rožin 1960, IEF rkp. 267:22-25) U velikom broju primjera u kojima su svadbeni elementi u pokladama zastupljeni samo pojedinačnim svatovskim likovima "mladu" je, a mjestimično i "mladence", pri obilascima mjesta pratio jedan od istaknutijih svatovskih časnika, najčešće "djever", a ponegdje i "djeveruša", "jenga", "kum" ili "barjaktar".

Predstavlj ački oblici pojedinačnih svatovskih likova nisu uključivali dijaloški razvijene dramske igre, već je uglavnom bila riječ o obavljanju postupaka specifičnih za određeni lik. Naročito se to odnosilo na izvođača mladine uloge, dok su drugi svatovski likovi u prvom redu predstavljali "njezinu" pratnju, zaštitu od znatiželjnika koji su htjeli otkriti "mladin" pravi identitet. Izvedbe ove "mlade" uglavnom su se svodile na obavljanje zadaća primjerenih najmlađoj nevjesti u kući: po obide n im je kućanstvima mela ognjište ili pod, mijesila kruh, prostirala veš, prela vunu i sl. Pritom se pravila vrlo nevještom u ovim poslovima pa bi pepeo ili brašno prosipala po cijeloj kuhinji, odjeću bi uvaljala u blato itd. Ono u čemu se ova "mlada" u pravilu pokazivala bitno vješ t ijom jesu lascivni postupci i isticanje fiktivne tjelesnosti: ljubljenje djevojaka, grljenje s ukućanima i sl.

POKLADNE LUTKE KAO "MLADENCI"

Likove mladenaca drugdje su zamjenjivale pokladne lutke, pri čemu se čitavo pokladno zbivanje definiralo kao njihova "ženidba". Naime, uz lutku pokladnoga krivca, u pojedinim se lokalitetima dodatno izrađivala ženska figura. Na primjer, u Puntu na Krku lutku *Frana* pratila je njegova *parica Franica*, a njihova se svadba tematizirala u pokladnim pjesmama (Zebec 1991, IEF rkp. 1373:8). U više lokaliteta na Braču uz lutku *Karnevala* pojavljivala se i njegova "mlada", *Karnevalica*. Taj lik se u pjesmama i pri čitanju testamenta prikazivao kao žena sumnjiva morala, a nerijetko je jedan od izvođača pokladnih dramskih igara preuzimao ulogu njezina nezakonita djeteta te je u pojedinim sumještanima, posebice onima uglednijima i manje sklonima šali, "prepoznavao" svoga oca (Bonifačić Rožin 1967, IEF rkp. 826:12-13). Lutke su imale preuveličane spolne attribute, a ponekad ih se postavljalo u položaj kojim se oponašao seksualni čin. Zbog toga ih je pokladni

sud osuđivao zbog širenja razvrata i nemorala te bi obje lutke posljedično završavale na lomači. U Vranovcima i Bukovlju mladence su predstavljale dvije lutke koje se drže za ruke, pričvršćene na horizontalno postavljenom pokretnom kotaču, a naizmjenice su ih vukli sudionici "pokladne svadbe" (Vitez 2000:33). Lutku *Krnjevala* ženili su i u Vrgorcu, ali za živu "mladu", koju je opet u pravilu predstavljao prerušeni muškarac (Bonifačić Rožin 1966, IEF rkp. 729:55). Predodžba o glavnom junaku pokladnih zbivanja kao mladoženji na čijoj se svadbi okuplja čitava zajednica postojala je i u dijelovima Hrvatskog zagorja; na primjer, u Gornjoj Bistri se za pokladnu povorku "zamišljalo kao da su to fašnikovi svatovi" (Bonifačić Rožin 1973:235). Pri ovim se primjerima čitava pokladna povorka predstavljala kao svatovska, premda nije bilo definiranih svatovskih uloga niti se ponašanje sudionika ophoda bitno razlikovalo od uobičajenoga pokladnog ponašanja.

OSTALE ALUZIJE NA SVADBU U OKVIRU POKLADNIH OBIČAJA

Evociranje svadbe o pokladama javlja se i onda kad fiktivna svatovska povorka ne tvori sastavnicu pokladnoga ophoda. Na takve se aluzije često nailazi u prigodnim pokladnim pjesmama, kao što je slučaj u tekstu:

Fašnik se je oženil,
pepelnicu zaručil,
pepelnica zaručnica,
fašnik mladoženja.

Ovaj je oblik, u različitim dijalektnim inačicama, zabilježen u brojnim međimurskim lokalitetima, u okolici Zagreba i u Turopolju.⁸ Odnosi se na konkretne likove u okviru pokladnih događanja; naime, u većini navedenih lokaliteta istaknute pokladne figure predstavljaju likovi *Pepelnice* i *Fašnika*, koji se uglavnom predstavljaju kao bračni par bijedno odjevenih i čađom uprljanih staraca, čije svatovsko veselje završava *Fašnikovim* pogubljenjem i udovištvom *Pepelnice*.

⁸ Benc-Bošković 1962:83; Bonifačić Rožin 1960, IEF rkp. 360:14; ibid. 1965, IEF rkp. 444:6; ibid. 1966, IEF rkp. bb:133; ibid. 1973, IEF rkp. 879:9; Filipan et al. 1983, OEFF rkp. 21:1. U zapisu svećenika Andrije Dolenčića pjesma ima i dodatak: "Fašnik ima velke joči i duge mustače, Pepelnica se dosmica okolo njega skače" (Dolenčić s. a., NZ HAZU 132:8).

Specifičnu aluziju na svadbu predstavlja običaj koji se u Novom Vinodolskom vrši tri četvrtka prije pokladne nedjelje: *napovidanje dovčen i dovican*. Konkretni parovi udovaca i udovica, čija se imena odaberu za ovu pokladnu šalu, trebaju proći kroz tri napovijedanja, kao i pri zbiljskom vjenčanju, da bi ih se nakon toga, u vidu spolno inverzno prerusenih likova, tobože poslalo na bračno putovanje na obližnji otočić Zeču (Lozica 1997:120–121). Sama ženidba ovih "mladenaca" ne uprizoruje se, već nadalje potku pokladnih zbivanja predstavlja elaborirana *ženidba mlade Mesopustove*.

Ponegdje jedinu usporednicu sa svadbenim običajima zapažamo u nazivlju za pojedine sudionike pokladnih običaja. Takav je slučaj s pokladnim likom *nevistice* na otoku Krku, djevojke kojoj bi dopala čast da te godine predvodi *tanac* na glavnome mjesnom trgu, a njezini bi ukućani na koncu priređivali gozbu za sve sudionike. Čini se da se pojam *nevistica* u ovom slučaju koristi kao opći naziv za djevojku u dobi za udaju koja bi, prema ocjeni zajednice, mogla biti prva na redu za vjenčanje. Naime, kako su na gozbu u *nevističinu* kuću bili pozivani svi mjesni mladići, poklade su predstavljale dobru priliku za zbližavanje. Pritom nisu bili zastupljeni drugi svatovski rekviziti niti bilo kakve dodatne aluzije na svadbena zbivanja (Zebec 1994, IEF rkp. 1631:3).

SASTAVNICE SVADBENIH OBIČAJA U "POKLADNOJ SVADBI"

U okvir pokladnog predstavljanja svadbe umeću se pojedini fragmenti izdvojeni iz cjeline predsvadbenih i svadbenih običaja. Riječ je o scenama koje predstavljaju najdojmljivije trenutke svadbenog tijeka, u kojima je naglašen prijelazni karakter običaja te pri kojima sudionici najizrazitije signaliziraju promjenu svojega dosadašnjeg statusa. Također, vrlo je često uklapanje svadbenih epizoda kojima se može najsnažnije podcrtati kontrast između stvarnog događanja, koje se odvija u svečanom i ozbiljnom ozračju, i njegove pokladne parodije.

Najčešća prenošenja u pokladni sklop običaja doživio je središnji trenutak svadbenoga tijeka, samo vjenčanje mladenaca.⁹ U tu je dramsku igru,

⁹ Armanda 1984, OEFF rkp. 35:1–2; Bonifačić Rožin 1960, IEF rkp. 268:17–19; ibid. 1961, IEF rkp. 373:3–5; ibid. 1962, IEF rkp. 345:20; ibid. 1965, IEF rkp. 427:46; ibid. 1966, IEF rkp. 749:4, 28; ibid. 1966, IEF rkp. 755:33–34; ibid. 1967, IEF rkp. 826:5, 17–18; ibid. 1973, IEF rkp. 879:18; ibid. 1976, IEF rkp. 933:17–19; Crepić et al. 1984, OEFF rkp. 30:1–3.

uz pokladne "mladence" i njihove "kumove", u pravilu uključen "svećenik", koji također parodira postupke koji se u svakodnevici drže svetima i nedodirljivima: blagoslivlja mladence rakijom, a ne blagoslovljenom vodom, "svetu knjigu" čita držeći je naopako, modificira tekst primjeren ceremoniji vjenčanja tako da u njega ubacuje lascivne motive i upućuje "mladence" na raskalašenost, a ne na smjerno i bogobožno ponašanje u braku. Ovaj je predstavljajući oblik u pravilu burlesknoga karaktera: "mladenci" često oponašaju neku fizičku manu (na primjer, na Braču na vjenčanje dolaze *krivi mladi*, od kojih jedno šepa na jednu, a drugo na drugu nogu u određenom ritmu)¹⁰ ili su prilično priglupi (tako u podsusedskom kraju "mladoženja" svećenikovo pitanje: "Jemleš li ti Baru?", tumači u smislu obavljanja seksualnog čina pa odgovara da to obavlja redovito "već od Trojaka"). Nerijetko pokladni "mladenci" izražavaju indiferentnost prema svom odabraniku i čitavom događanju, što ponekad prelazi i u netrpeljivost. Iz tih razloga pokladno uprizorenje svadbe često i ne završi sklapanjem braka, već žestokom svađom "mladenaca".

Ponekad je parodija ceremonije vjenčanja i svećeničkih postupaka bila tako izražena da su je u pojedinim lokalitetima predstavnici crkvenih institucija poimali kao svojevrsni subverzivni element pa su branili i sankcionirali taj običaj (Bonifačić Rožin 1962, IEF rkp. 345:20). No, drugdje su, pak, crkvene vlasti bile tolerantnije prema pokladnim šalama: tako su u Nijemcima pokladni "svatovi", nakon što bi ih vjenčao pokladni "svećenik", odlazili pravom svećeniku na gozbu (Bonifačić Rožin 1966, IEF rkp. 755:33-34).

U pokladne igre mjestimično se uklapaju i drugi istaknutiji trenuci preneseni iz okvira predsvadbenih i svadbenih običaja. Tako su, na primjer, godine 1968. u zagrebačkom Resniku *maškare* – "svatovi" u svoj igrokaz uklopili običaje pri *snuhocima*, donošenje darova "mladoj" i "njezinim" ukućanima i sl. Parodiranje prošnje ili *snuboka* potvrđeno je i u Podsusedskom Dolju i u Drenovcima kod Županje.¹¹

U Kašini u Prigorju izvodio se o pokladama prikaz dolaska "mladoženjinih" uzvanika pred "mladin" dom, pri čemu nailaze na zatvorena

¹⁰ Čest motiv u svadbenim običajima je tobožnja bojazan svatova da njihova mlada kojim slučajem ne šepa, što bi bilo nepovoljno za mladenčevo kućanstvo, pa se to simbolički provjerava plesom.

¹¹ Armanda 1984, OEFF rkp. 35:1; Bonifačić Rožin 1969, IEF rkp. 788:10; Pejić 1982, OEFF rkp. 6:1.

vrata, a "njezinim" se ukućanima predstavljaju kao lovci kojima je zvijer pobjegla u tuđe dvorište. Jedino iznenađenje za "mladoženju" jest činjenica da prava pokladna "mlada" po opremi i ponašanju bitno nalikuje lažnoj mladoj u zbiljskim svadbenim običajima. Čak je i "mladin" plačni odgovor na "mladoženjino" odbijanje, kako mu je "noću valjala", zajednička odrednica predstavljanja ovih dvaju likova (Bonifačić Rožin 1960, IEF rkp. 268:17). Slično je bilo u podsusedskom kraju: prije odlaska pokladnih "svatova" na "vjenčanje" izvode se prizori traženja "mlade" i razmjene zaručničkog prstenja (Armanda 1984, OEFF rkp. 35:1)

Novaljski pokladni "mladenci" prije odlaska na vjenčanje traže blagoslov od "mladinih" roditelja, koji predstavlja iskarikiranu varijantu govora izvedenih tom prigodom, pa želje za blagostanjem i plodnošću dobivaju drukčije konotacije (Bonifačić Rožin 1961, IEF rkp. 373:4). Isti je slučaj s pokladnim inačicama svatovskih napitnica, što je slučaj u Podsusedskom Dolju (Armanda 1984, OEFF rkp. 35:1). Daljnju analogiju sa svadbenim zbivanjima u Novom Vinodolskom predstavlja jutarnji ophod dvojice "starih svatova" gradskim ulicama, koji sumještanima najavljaju *ženidbu mlade Mesopustove* (Bonifačić Rožin 1961, IEF rkp. 373:3).

Oponaša se i svadbena gozba, što ujedno označava konac mrsnog razdoblja i početak korizmenih odricanja. Prikaz svadbenoga pira pritom funkcionira i kao zaključak pokladnih ophoda, pri kojemu sudionici blaguju namirnice prikupljene proteklih dana. Obilje hrane i pića i inače predstavlja zajedničku odrednicu ovih dvaju sklopova običaja (Lozica 1997:47). Na pokladnom se piru javljaju poslastice tipične za svadbenu gozbu: na primjer, u Kraljevom Vrh u Hrvatskom zagorju pokladni su "mladenci" vilicama dijelili *pogačicu* istovjetnu onoj koja se pojavljivala na svadbenome stolu (Bonifačić Rožin 1973, IEF rkp. 879:18).

Dodatni svadbeni fragment koji je u podsusedskom kraju prenesen u pokladni kontekst prevoženje je "mladina" miraza u "mladoženjin" dom i pokazivanje "mladinih" rukotvorina okupljenim promatračima (Crepić et al. 1984, OEFF rkp. 30:3). Nerijetko se obavljalo i provažanje "mladenaca" posebno okićenim zaprežnim kolima kroz selo nakon "vjenčanja". U okolici Podsuseda se tijekom "svadbenoga pira", koji se uglavnom priređivao u seoskoj gostionici, uprizorivalo i prikupljanje darova za "mladence", pri čemu sudionici "mladencima" namjenjuju mnoge šaljive rekvizite koji bi

trebali pripomoći njihovu bračnom skladu (Crepić et al. 1984, OEFF rkp. 30:3). U Konavlima se uprizoruje ples "svatova" s pokladnom "mladom" (Bonifačić Rožin 1965, IEF rkp. 386:167; Čale Feldman 1992:172).

Vrlo se često u ophod "pokladnih svatova" uklapaju i rekviziti koji podsjećaju na svadbenu ikonografiju, ali su također iskrivljeni. Takav primjer predstavlja barjak koji se nosio pred pokladnim "mladencima": prema zapisu iz Dubrovačkog primorja, uglavnom "nešto naprave smiješno od raznih krpa" (Bonifačić Rožin 1965, IEF rkp. 433:85). Svatovska kola i konji nisu bili urešeni ručnicima ni zelenilom, već šarenim prnjama.

Unatoč brojnosti svadbenih elemenata umetnutih u okvir pokladnih događanja, razlike između ovih dviju cjelina uočljive su već na prvi pogled. Sadržaj tih elemenata se transponiranjem u pokladno razdoblje bitno izmijenio: svečano postaje smjehovno, povišen ton prelazi u grotesku (Bahtin 1978:18). Glazbala na kojima svirači izvode svoje pokladne "svatovce" u pravilu su raštimana, pjesme, zdravice i propisani dijalozi između svatova redovito su izmijenjena teksta i lascivna karaktera. Ni sami "mladenci" nisu potpuno sigurni je li stupanje u ovaj "brak" dobar potez pa tijekom ceremonije vjenčanja obično reagiraju kao pokladni "mladoženja" iz Studenaca u imotskom kraju, riječima: "Ne znam, vidit ću još ako mi se sviđa koja druga, vinčat ću drugu. Ova mi nije baš lipa!" (Bonifačić Rožin 1976, IEF rkp. 933:19)

Ipak, uvid u ovako bogat i raznovrstan inventar pokladnih sastavnica kojima se aludira na predsvadbene i svadbene običaje, kao i prostorna rasprostranjenost "pokladne svadbe" te njezino cikličko ponavljanje u pokladnom razdoblju navodi nas na pitanje je li zbilja riječ o izdvajanju pojedinih elemenata iz svadbenoga kompleksa i njihovu svjesnom uklapanju u tijek pokladnih zbivanja, kako bi se, u doba kad red prelazi u nered, izvrtala neka kolektivna načela, ili se može pomišljati na postojanje neke zajedničke obredne pozadine, čije su rudimente baštinila oba sklopa običaja, i svadbeni i pokladni.

JEDNO OD MOGUĆIH TUMAČENJA "POKLADNE SVADBE"

Pojavi "svadbe" u hrvatskim pokladnim običajima i njezinim podudarnostima u drugim običajnim sklopovima, posebice svadbenim, istraživač može pristupiti s različitih aspekata: možemo je sagledavati kroz

prizmu studija predstavljanja; možemo pratiti tradicijom određene odnose među rodovima i njihovo preispitivanje kroz spolno inverzno prerusene pojedince; možemo promišljati njezin značaj u samoidentifikaciji zajednice; možemo razmatrati prijenose iz jednog korpusa običaja u drugi; možemo se usmjeriti na naracije o pojedincu kao nositelju takve kulturne prakse itd. Istodobno nas pojava istoga motiva u različitim običajnim sklopovima potiče i na promišljanje njihove moguće zajedničke pozadine, na upućivanje na tradicijski svjetonazor.

Činjenicom da se pojedini elementi životnog ciklusa prenose na razinu ustrajnoga godišnjeg ponavljanja bavilo se više istraživača. Neki od njih su ovakve analogije obrazlagali kao ostatke poganskoga kozmogonijskog mita, kao odjeke i ljudska opetovanja postupaka kojima su se služili bogovi pri stvaranju svijeta i ljudske zajednice. Pritom nailazimo i na tumačenja motiva svadbe koji se javlja u okviru obreda i običaja kao odjeka božanske svadbe, svojevrsnoga uzornoga mita za pripadnike konkretne lokalne zajednice. Motiv božanske svadbe, koji bi se mogao tumačiti kao kozmogonijski arhetip konkretnoga ljudskog stvaranja, susrećemo i u radovima Vitomira Belaja. Autor analizom kalendarskih običaja u Hrvatskoj, ali i među ostalim slavenskim i baltičkim narodima, nastoji rekonstruirati mit o junaku vegetacije, iz krhotina razbacanih kroz godinu složiti mozaik iz kojega se nazire njegov godišnji hod. Kao vrhunac mitskog zbivanja u koje je upleten božanski junak vegetacije Belaj tumači božansku svadbu, incestno sjedinjenje Jurja i njegove sestre Mare, koje je preduvjet za ostvarenje rodnosti i plodnosti u ovom svijetu (Belaj 1998:207–313). Autor također smatra da je, zbog istaknute simbolike plodnosti, svadba božje djece postala prototipom svih svadbi u realnome svijetu:

"Samo u primjeru da mi ljudi obavimo svadbeni obred onako kako su to činili bogovi u pravrijeme, možemo očekivati i u našem realnom braku plodnost kakva nam je posvjedočena mitskim događajem. To pak znači da je slavenski čovjek svojim svadbenim obredima oponašao ono što su činili bogovi. To, prvo, znači da treba ne samo u slavenskim ophodnim pjesmama, nego i u svadbenima očekivati aluzije na svadbu između Jurja i Mare. Drugo, možda će se i među svadbenim običajima naći takvi koji potječu od poganskih svadbenih obreda u kojima se ponavljala sveta svadba." (Belaj 1998:208)

Takav primjer autor nalazi u svadbenom običaju iz Podravine. Naime, u selu Kutnjak kod Ludbrega, pri dolasku svatova pred mladinu kuću, djever je bio dužan sa suhe grane u krošnji stabla skinuti vijenac (Galenić 1993:93–94). Belaj uočava više podudarnosti između ovog običaja i fragmenata mitskog kazivanja, rekonstruiranih filološkim metodama, o Jurjevu povratku u Gromovnikov grad na suhoj grani, u kojem ga očekuje zaručnica Mara. Prema autorovu tumačenju, penjanjem mladoženjina predstavnika po svadbeni vijenac, najizrazitiji mladin simbol, nositelji obreda, dok su još bili svjesni njegove mitske pozadine, aludirali su na hod božanskog mladoženje do svoje odabranice. Ponavljanjem svetog obrasca, uzora svih ljudskih svadbi, nastojali su osigurati boljitak konkretnoga mladoga bračnog para u ovome svijetu (Belaj 1993:81–91).

Blisko tome je i tumačenje Mircea Eliade: "božanska hijerogamija koja se dogodila *in illo tempore* omogućila je ljudsko spolno sjedinjenje" (Eliade 2002:55). Autor također promišlja uzore godišnjih blagdana te ih promatra kao reaktualizaciju nekoga svetoga događaja, kakva je bila i božanska svadba. Prema njegovoj interpretaciji, "za religioznog čovjeka arhaičnih kultura *Svijet se obnavlja godišnje*, drugim riječima, *on svake nove godine opet pronalazi prvobitnu "svetost"*, kakvu je imao kad je izišao iz ruku Stvoriteljevih" (Eliade 2002:47). Stoga su svake Nove godine, kad je vrijeme propadalo u nered i iz njega se ponovno rađalo, ljudi bili ti koji su, oponašajući postupke bogova, ponovno uspostavljali red. Kozmogonijski mit je pritom služio kao uzorni mit u pravom smislu riječi: predstavljao je model ljudskom ponašanju (Eliade 2002:89). Kao jedan od takvih elemenata kojima se na realnoj razini uspostavljao novi poredak stvari, po uzoru na nadrealni model, moglo bi se protumačiti ljudsko oponašanje božanske svadbe. Moglo bi se također pomisliti da se ta božanska svadba neće odraziti samo na konkretna svadbena događanja unutar ljudske zajednice: njezine fragmente možda možemo tražiti i u tradicijskom kalendaru, u onom razdoblju godine u kojem se nastojalo utjecati na rodnost usjeva, na početku nove agrarne godine. Upravo su pokladna zbivanja jedan od običajnih sklopova – baštinka pretkršćanskih novogodišnjih obreda, koji zbog izraženih poganskih sastavnica nisu mogli biti kršćanski interpretirani pa nisu bili preneseni na Božić ili Uskrs (Belaj 1998:95).

Stoga se može pomišljati da se mitska predodžba o božanskoj svadbi odrazila u dvama korpusima običaja. Jedan je odraz u svakoj ljudskoj svadbi: način na koji su bogovi stvarali makrokozmos osigurati će i stvaranje ljudskog

mikrokozmosa. Drugi se odjek mogao smjestiti u ono godišnje razdoblje u kojem se i inače pojedinim postupcima zazivala plodnost blaga i ljudi, rodnošću usjeva, blagostanje u narednoj godini. "Pokladnom svadbom" moglo se nastojati utjecati na sklapanje što većeg broja brakova u narednoj godini, a moglo se nastojati i proizvesti one učinke koje je božanska svadba imala na ljudsku svakodnevicu. Konačno, postupnim zaboravljanjem obrednih značenja ovih postupaka sve je više dolazila do izražaja smjehovnost te kulturne prakse. Zajednica se pritom mogla dobro zabaviti.

KORIŠTENA LITERATURA I IZVORI

Kratice

IEF rkp. = Rukopis iz Dokumentacije Instituta za etnologiju i folkloristiku, Zagreb.

NZ HAZU = Nova zbirka Odsjeka za etnologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

OEFF dipl. rad = Diplomski rad iz arhiva Odsjeka za etnologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu.

OEFF rkp. = Rukopis iz arhiva Odsjeka za etnologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, sastavljen u okviru projekta *Združivanja i njihovi etnološki pokazatelji*.

SZ HAZU = Stara zbirka Odsjeka za etnologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

ZbNŽO = *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. HAZU (JAZU), Zagreb.

Tiskana djela

BAHTIN, Mihail. 1978. *Stvaralaštvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjega veka i renesanse*. Beograd: Nolit.

BAROJA, Julio Caro. 1979. *Le Carnaval*. Mayenne: Gallimard.

BELAJ, Vitomir. 1993. Mladenkin vijenac na suhoj grani. Mitska pozadina jednoga svadbenog običaja u sjevernoj Hrvatskoj. *Studia ethnologica Croatica*, 5: 81–91.

- BELAJ, Vitomir. 1998. *Hod kroz godinu: mitska pozadina hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja*. Zagreb: Golden marketing.
- BENC-BOŠKOVIĆ, Katica. 1962. Neki pokladni običaji i drvene maske u Međimurju. *Narodna umjetnost* 1: 81–91.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1963. *Narodne drame, poslovice i zagonetke*. Zagreb: Matica hrvatska.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1973. Folklorno kazalište u južnom dijelu Hrvatskog zagorja. *Narodna umjetnost*. 10: 217–258.
- ČALE FELDMAN, Lada. 1992. Predstavlj ačka obilježja folklor a dubrovačkog područja. *Narodna umjetnost*, 29: 169–184.
- ČALE FELDMAN, Lada. 2001. *Euridikini osvrti: O rodnim izvedbama u teoriji, folkloru, književnosti i kazalištu*. Zagreb: Naklada MD, Centar za ženske studije.
- ECO, Umberto. 1984. The frames of comic ‘freedom’. U: *Carnival!*, ur. Thomas Albert Sebeok, Berlin–New York–Amsterdam: Mouton Publishers, 1–9.
- ELIADE, Mircea. 2002. *Sveto i profano*. Zagreb: AGM, biblioteka Sintagma.
- FERIĆ, Đuro. 1970. Makaronski opis dubrovačkih poklada / Carnoalis ragusini descriptio macaronica. *Pet stoljeća hrvatske književnosti, Hrvatski latinisti*, knjiga 3: 652–655.
- FILAKOVAC, Ivan. 1914. Godišnji običaji (Retkovci u Slavoniji). *ZbNŽO* 19: 153–175.
- GALENIĆ, Dražen. 1993. Dosad nepribilježena pojedinost u svadbenim običajima sjeverne Podravine. *Studia ethnologica Croatica*, 5: 93–94.
- IVANIŠEVIĆ, Frano. 1905. Poljica. *ZbNŽO*, 10: 11–111.
- KOTARSKI, Josip. 1917. Lobor. *ZbNŽO*, 21: 179–224.
- LECHNER, Zdenka. 2000. *Tradicij ska kultura Slavonije, Baranje i Srijema*. Zagreb: Hrvatsko društvo folklorista.
- LOVRETIĆ, Josip i Bartol JUR IĆ. 1897. Otok: narodni život i običaji. *ZbNŽO*, 2: 91–459.

- LOZICA, Ivan. 1997. *Hrvatski karnevali*. Zagreb: Golden marketing.
- LUKIĆ, Luka. 1924. Varoš. *ZbNŽO*, 25: 255–349.
- PETROVIĆ, Tihana. 1986. Prilog poznavanju pokladnih običaja u Slavoniji: Običaj maskiranja u "babe i starceve" u Vukojevcima. *Đakovački vezovi*, jubilar na revija: 11–12.
- RAJKOVIĆ, Zorica. 1985. Dramski momenti u svadbenim običajima. *Dani hvar skog kazališta*, 2: 177–196.
- ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ, Nevena. 2006. Inverzija spolova u hrvatskim pokladnim i svadbenim običajima. *Narodna umjetnost*, 43: 41–65.
- VITEZ, Zorica, ur. 2000. *34. međunarodna smotra folklora*. Zagreb: Koncertna direkcija Zagreb.

Rukopis na građa

- ARMANDA, Asja. 1984. *Ophodi s maskama, tok svadbe – fašničke, Podsusedsko Dolje (Susedgrad)*, OEFF rkp. 35.
- BANOVIĆ, Nada. 1989. *Običaji pri sklapanju braka, Ophodi s maskama, Vrbno, Veliki Otok, Koprivnica (Podravina)*, OEFF rkp. 132.
- BITUNJAC, Nediljka. 1985. *Ophodi s maskama, Kričke, okolica Drniša (Drniška krajina)*, OEFF rkp. 91.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1953. *Hrvatske narodne pjesme, priče i običaji iz kotara Buje (Zone B. S. T. T.)*, IEF rkp. 91.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1953. *Hrvatski narodni običaji, pjesme, priče iz kotara Pazin*, IEF rkp. 118.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1953. *Narodne pjesme, priče i drugo sa otoka Raba i Luna na Pagu*, IEF rkp. 136.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1954. *Hrvatske narodne pjesme, običaji i priče kotara Delnice*, IEF rkp. 141.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1954. *Narodni običaji i pjesme kotara Knin (nastavak)*, IEF rkp. 165b.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1955. *Folklor iz Lovinca i okolice*, IEF rkp. 271.

- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1955. *Folklorna građa iz okolice Brinja i Josipdola*, IEF rkp. 279.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1960. *Folklor vrličke krajine*, IEF rkp. 267.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1960. *Folklorna građa iz Kašine*, IEF rkp. 268.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1960. *Folklorna građa iz Slavonije I*, IEF rkp. 282.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1960. *Folklorna građa iz Donjeg Lapca i okolice*, IEF rkp. 327.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1960. *Folklorna građa sinjske krajine I*, IEF rkp. 328.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1960. *Folklorna građa Hrvatske Kostajnice i okolice*, IEF rkp. 344.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1960. *Folklorna građa Kotoribe i okolice*, IEF rkp. 360.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1961. *Folklorna građa Petrinje i okolice*, IEF rkp. 359.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1961. *Novljanski mesopust*, IEF rkp. 373.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1962. *Folklorna građa Mračaja i okolice*, IEF rkp. 345.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1965. *Hrvatski konavoski narodni običaji*, IEF rkp. 386.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1965. *Građa iz Nijemaca (Nimci)*, IEF rkp. 427.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1965. *Folklorna građa iz Dubrovačkog primorja*, IEF rkp. 433.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1965. *Folklorna građa iz Turopolja*, IEF rkp. 444.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1966. *Folklorna građa Neretvljanske krajine*, IEF rkp. 729.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1966. *Folklorna građa s otoka Mljeta*, IEF rkp. 749.

- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1966. *Folklorna građa Otoka i Nijemaca*, IEF rkp. 755.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1966. *Folklorna građa iz okolice Stubice*, IEF rkp. 756.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1966. *Folklorna građa Sinja i okolice II*, IEF rkp. 757.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1966. *Bijeli Zagreb (Zagreb u narodnom životu i stvaralaštvu)*, IEF rkp. bb, svezak IV.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1967. *Folklorna građa s otoka Brača*, IEF rkp. 826.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1969. *Folklorna građa otoka Korčule*, IEF rkp. 783.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1969. *Maškare i njihove dramske igre: Folklorna građa iz Nedelišća i Preloga u Međimurju*, IEF rkp. 787.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1969. *Resnik kod Zagreba*, IEF rkp. 788.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1972. *Folklorna građa Hrvatskog Zagorja I*, IEF rkp. 859.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1973. *Folklorna građa Hrvatskog Zagorja II*, IEF rkp. 879.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1976. *Folklorna građa Slavonske Požege i okolice*, IEF rkp. 929.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1976. *Folklorna građa iz Imotskoga i okolice*, IEF rkp. 933.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1976. *Folklorna građa iz Karmena kod Orebića*, IEF rkp. 934.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1978. *Narodne dramske igre u Gundincima i Babinoj Gredi (Slavonija)*, IEF rkp. 972.
- BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. 1986. *Folklorna građa otoka Hvara*, IEF rkp. 1198.
- CREPIĆ, Janja, Jasna NJEGOVAN, Manda SVIRAC (1984): *Ophodi s maskama, tabelarni prikaz teme, Podsusedsko Dolje, Jarek, Bizek (Susedgrad)*, OEFF rkp. 30.

- CEBOCI, Nevenka. 1987. *Ophodi s maskama, Poljica, Zadar (Ravni Kotari)*, OEFF rkp. 111.
- CVETNIĆ, Marija. 1985. *Ophodi s maskama, Stenjevec (Susedgrad)*, OEFF rkp. 79.
- ČALETA, Joško. 2002. *Teren – Maš(č)kare – Dalmacija*, IEF rkp. 1782.
- DOLENČIĆ, Andrija. s. a. *Međimurski narodni običaji i vjerovanja, II. dio – etnografska građa*, sign. NZ 132.
- ILAKOVAC, Marija. 1952. *Seoski običaji iz Babine Grede*, IEF rkp. 194.
- ILAKOVAC, Marija. 1953. *Kroz slavonsko selo (Beravci): Godišnji običaji u raznim zgodama*, IEF rkp. 196.
- JANJIĆ, Stjepan. s. a. *Običaji oko sklapanja braka, ophodi s maskama, oranje u običajima, Županja (istočna Slavonija)*, OEFF rkp. 60.
- MILOŠEVIĆ, Lana. 1983. *Ophodi s maskama, Stravča, Kuna, Poljice, Cavtat (Konavli)*, OEFF rkp. 41.
- NIEMČIĆ, Iva. 2000. *Lastovski poklad – Lijepe maškare, Pokladari*, IEF rkp. 1713.
- PEJIĆ, Branka. 1982. *Ophodi s maskama, obredno oranje, Gunja, Drenovci, Županja (Slavonska Posavina)*, OEFF rkp. 6.
- PEJIĆ, Branka. 1982. *Ophodi s maskama, obredno oranje, Rajevo selo, Posavski Podgajci, Đurići, općina Županja (Slavonska Posavina)*, OEFF rkp. 7.
- PETKOVIĆ, Grgo. 1899–1904. *Budak – narodni život i običaji. Mjesto: Budak, Stankovci, Vrana, Kistanje*, sign. SZ 88.
- ZEBEC, Tvrtko. 1991. *Plesni događaji u mesopusnim običajima Punta*, IEF rkp. 1373.
- ZEBEC, Tvrtko. 1994. *Mesopust na otoku Krku. Kazivanja o pokladama i tradicijskom plesu (Vrbnik, Dobrinj, Pinezići, Kornić, Novi Vinodolski)*, IEF rkp. 1631.
- ZORIĆ, Mate. 1897. *Narodni život... (po "Osnovi")*. Mjesto: *okolica Nina i Zadra*, sign. SZ 8.

WEDDING PRESENTATIONS IN CROATIAN CARNIVAL CUSTOMS

Summary

The author points to the phenomenon of the existence of the elements of wedding ceremonies in Croatian carnival customs and analyses one of the most common carnival performances which mimics and, in the same time, mocks the wedding ceremony. The motifs of wedding inserted in certain important moments in traditional calendar or lifecycle customs can also be observed outside the framework of calendar customs: during wedding ceremony itself, on work related meetings of young people, during funerals, during ceremonial elections of king in *koleda*, during religious and other processions (*kraljice*, *ljelje*, *čarojice*). However, in these occasions wedding motifs are found only sporadically or are secondary to the occasion. Sexuality was subdued and there were no traces of parody trans-dressing and contemporary breaking of social norms, which were the main characteristics of the carnival presentations of weddings. The article presents various forms of ‘carnival weddings’ and their distribution. In many parts of Croatia, real ‘wedding processions’ were formed and wedding roles very carefully assigned. In mountainous regions the analogies between carnival processions and wedding customs were limited only to the participation of selected wedding guests. In other regions the presented wedding scenes were interpreted as the wedding of carnival dolls, *Karneval* and *Karnevalica*, and these newlyweds were burned at the end. Sometimes the wedding motifs are found only in the songs performed by the participants in the carnival processions while they walk around the village and collect presents.

The author also analyses the distinctive elements which, in the carnival context, embody the wedding ceremony, the appearance of the participants and the type of behavior which is expected during such appearance in a ‘wedding procession’. Finally, she outlines the possible interpretations of the presence of wedding elements in the framework of carnival customs, seeing them as re-actualizations of the mythic divine wedding. The mimicry of wedding ceremony can be seen as one of the elements which, on the level of everyday reality, re-imposes the new order in the world. Every wedding meant the repetition of this sacred pattern and thus ensured the happiness for the married couple. However, the fragments of the divine wedding can

be also found in annual customs in the moment of the establishment of the new order, at the beginning of the agrarian year. Hence, the carnival customs present one of the cycles of customs which were inherited from the pre-Christian New Year customs.

Key words: traditional performances, Croatian carnival customs, wedding presentations